

Nos a plíce

Alfred Baur

1. Čich

Nos slouží k čichání i k řeči. Lze očekávat, že si svoji charakteristickou jedinečnost ponechá při oboru těchto úlohách.

Rozsah čichu je u člověka v porovnání s ostatními smysly, poměrně malý. Zvíře nepozře nic, pokud by to neočichalo. Po čichu poznává své druhy, aby mohlo zachovat rod. Čich má pro zvíře proto životně důležitý význam. Dává mu jistotu. Jeho počiny jsou často vedeny čichem. Člověk si musí svou životní jistotu zajistit poněkud jiným způsobem. U něj i totiž oblast mozku, která u zvířete slouží k čichu a čichání proměnila v orgán tvoření pojmů. Proto je tedy u člověka zacházení s pojmy tak důležité, neboť nahrazuje ztracenou jemnost čichu jakou má zvíře.

Nejzřetelnější rozdíl je mezi čichem člověka a hmyzu, hmyz nemá vlastní plicní dech, může tedy čichat jen pokud létá, kdy vzduch se otírá o čichové buňky. Člověk cítí vůni uvnitř nosu, ale i zde musí vzduch proudit, a to dost rychle okolo čichových receptorů v úžině nosu. Tím je vlastně nahrazen let hmyzu. Vnitřní vnímání pachů u člověka zdegenerovalo, leč bylo vyrovnáno schopností tvořit pojmy. Při důvěrném pozorování procesu hledání pojmu, vidíme cosi jako poletování - řekněme včely. Luštíme-li např. křížovky, necháme se vést jakýmsi druhem čichu.

Co se nepodařilo ostatním tvorům dýchajícím plicemi, podařilo se člověku. Duše člověka může být sklíčena v těle i může ji přepadat i strach, ale má možnost se osvobodit. Po pochopení následuje osvobození od strachu.

2. Fontanela řečového organismu

Schiller napsal jednou tuto báseň:

Šťastný kojence,
nekonečný prostor je tvou kolébkou
a s procitnutím ti bude těsným i nekonečný svět.

To, co jako první prožívá kojeneček, není prostornost jeho kolébky, nýbrž prostornost jeho dechu. Prostor se pomalu rozšiřuje uchopováním, lezením, díváním se a chozením. Poté, co se pohyby údů zjemní v artikulační pohyby, objeví se další prostor: produševnělý prostor řeči. Během artikulace se vytváří prostory, brány se zavírají a opět různým způsobem otevírají. Těmito stále nově vznikajícími a zanikajícími prostory vynáší ven to, co se při průchodu dutinami dozvěděl. Utvořené vzdušné formy se stávají vnímatelnými.

Jsou ovšem hlásky, které se vyhnou tomuto artikulačnímu vytváření hranic. Jsou to nosovky. Vznikají tím, že narazí na bránu artikulačního místa, která je uzavřená. Protože klenba ústního podnebí je u měkkého patra otevřená, dostanou se jím do nosního prostoru a odsud ven.

Stavba ústního a nosního prostoru připomíná barokní nebo románskou klenbu s tzv. lucernou. Nosovky jakoby právě touto lucernou unikaly ven.

V klenbě patra je také lucerna, která je poddajná a může se libovolně otevírat a zavírat. Tímto otvorem, nazývaným Velům neboli měkké patro, který se dá libovolně otevřít či zavřít, procházejí nosovky. Klenba patra musí být při narození uzavřena. Nesetkají-li se obě její části, konstatujeme rozštěp patra, případně i rtu. Řeč pak zní nosově, protože prostor mezi ústním a nosním prostorem není oddělen. Vůli řeči se nestaví do cesty potřebná překážka. V tomto případě pomůže chirurgický zákrok, který umělým způsobem připraví podmínky, aby logopéd mohl opět dítě naučit používat řeč za nových okolností.

3. Metamorfóza

Když měkké patro uzavře nosní prostor, vytvoří podporu řečové vůli. U nosovek tato opora mizí, nosovky se zřikávají uzavírající volní síly.

Ve svém fyziologickém pojednání o nose Norbert Glas dokládá, že v utváření střední partie obličeje se odráží celkový rytmický systém a zvláště, že spodní část nosu vypovídá o životě plic. Vyškolenému oku se pak dobře odkrývají např. dispozice k určitým onemocněním plic. Dají se zjistit podobnosti mezi formou nosu a životem plic.

Život dechu je rozložen v polaritě stažení a roztážení, jak Goethe říká: „Děkuj Bohu, když tě svírá a děkuj mu, když tě zase propouští.“ V tom spočívá stoupání. Individuální pobývání jen v sobě samém se řečí pozvedá, nejvíce při nosovkách. U nosovek vidíme i to, že nos je převrácením plic. To, co v plicích probíhá ve skrytu, se u nosu převrací ve vnější lejmost. Zde se život plic stane slyšitelným.

Lze říci: Nosovky nesou na svých křídlech život plic. Nesmíme se nechat mýlit tím, že už podruhé nacházíme metamorfózu plic. V prvním případě se jednalo o metamorfozu nohou, nástroje pohybu, v plíce, patřící k řečovému organu. Nyní jde o metamorfózu plic jako dechového a životního orgánu do nosu, jako řečového orgánu.

Celkový *organismus*
pohyb vpřed
dech

nohy
plíce

Řečový *organismus*
metamorfují se v plíce
metamorfují se v nos

Plíce představují pro řečový organismus orgán pohybu vpřed, nos je pro řečový organismus dechovým orgánem. Nos opustil situaci k vytvoření jedné plíce. Plíce, u níž se miliónkrát opakuje vytvoření končetin, může vzniknout pouze v rytmickém systému. Nos se vrací zpět k párovosti nohou, tato párovost je slyšitelná při vyslovování nosovek.

Shrnutí: Nos a plíce

1. Čich

Nos jako orgán řečového organismu se stává pochopitelným svou vlastností vnímat pachy. Zvíře používá čichu k zachování života a druhu. Tato smyslová oblast je u člověka velmi omezena. V mozku místo čichové oblasti se vyvinula oblast pojmová.

Hmyz vnímá vůni za letu. Pohyb vzduchu nahrazují u člověka plíce. Uplatněním plicního dýchání se člověk stal ohraničenou individuální bytostí.

2. Fontanela řečového organismu

Nosovky se vymykají z ohraničeného prostoru ústní dutiny. To je umožněno tím, že měkké patro vytváří něco jako druh přizpůsobivé fontanely.

3. Metamorfóza

Nos, jakožto součást řečového organismu, je metamorfózou plic. Nosovky jsou rozeznělým proobrazem funkce dechu.